

Alivinnan tveitt í føvningin á bankunum

Alt ov nógvar politiskar forðingar eru til tess at alivinnan sleppur at arbeiða sum ein frí vinna, sigur Kristjan á Neystabø í formansfrágreiðing síni frá Havbúnaðarfelagnum. Vit loyva okkum at endurprenta eitt brot úr formansfrágreiðingini.

Alivinnan gevur eitt stórt figgjarglutt iskyoti til landsbúskapin.

Alt bendir á, at alivinnan fer at geva eitt nógvt stórt figgjarglutt iskyoti til samfelagsbúskapin, enn roknað hevur verið við. Um alt gongur eftir ætlan, so fer alivingin at geva eitt útflutningsvirði omanfyri 700 mill. kr. í 1992. Í 1989 útfluttu feroysingar alifisk fyri goðar 300 mill. kr., og tøluni fyri 1990 vísa eitt útflutningsvirði, sum táttar í ½ mia. kr. Um onki óvæntað hendir við prisgongdini, so kemur talið uppá goðar 700 mill. kr. í 1992. Gongdin er vist ovast á næstu síðu (talvurnar 1-4).

Landsbúskaparlaga er tað sum sæst fongur í alivinnuni. Og frá alivinnuni stavar ein alsamt stórri partur av okkara samlaða útflutningi. (Mynd 1).

Alivinnan í føvningi bankanna

Ílt er at meta um framtíðarlutt. Vónandi verða vinnulivslíkinið einaferð betri, tí tað er ein sannroynd, at náttúrlíkinið eru av teimum bestu til alivinnu í Føroyum.

Føroyski búskapurin, føroyska fiskivinnan, føroyska samfelagið er í kreppu. Tað kom alivinnuni sera illa við, tí just hesi bæði seinastu árin, er framleiðslan av alifiski rættiliga komin í hæddina. Men grund tykt vera fyri dapurskygni. Bankarnir eru sera varnir og politikarar sýnast fjálfursturnir, og teimum vantar dirvi at reka ein konstruktivan alipolitikk.

Í 1987 kom fer á alivinnuna, tá vórðu 3,6 mill. smolt sett út. Men økingin í smoltnøgðini hevur elvt til ein stórri figgjartørv. Allur fiskurin, ið varð settur út í 1989 og 1990 skal framvegis figg-

ast, og enn er fiskurin ikki tikin. 1991 árgangurin skal setast út í vár, og tað er sera umráðandi, at greiða fæst á, hvussu raksturin framhaldandi skal vera.

Avgerðir mugu takast áðrenn smoltið verður keypt. Fiskurin skal hava fódur. Arbeidsløn, rentur og annað skal gjaldast í háltannað til tvey ár, áðrenn fiskurin kann seljast. Er ikki tølulig trygd fyri rakstrinum, ber ikki til at seta smolt út.

Verður eingin rakstrarfigging eru fyra kostir í at velja hjá alaranum:

1. ikki at keypa smolt í ár, ella bert ov lítið smolt
2. at taka fiskin, áðrenn vektin er nóg góð
3. at yvirtrekkja rakstrarlanið, um bankin loyvir tí
4. at gevast, tá 1990 árgangurin er tikin.

hvert valið verri enn annað.

Fingu vit møguleika at virka rationelt, vóru vit kappingarfor.

Likviditetstøðugurin til alivinnuna var ein harður smeytur fyri øll sjógvalibrukini, fleiri fingur ongan tíð møguleikan at fáa fótin fyri seg.

Var nakað skil í politikkinum, fingur tær vælriku alistøðirnar møguleikan fyri at byggja út, og tær fingur ta nógð av smolti, ið er neyðug til tess, at brúkið kemur upp á eina rentabla framleiðslunógð.

Beinleiðis avleiðing av minni likviditeti verður, at minni smolt verður sett út í ár. Framleiðslan minskar, og útflutningurin minskar.

Hövuðsábyrgdina av støðuni hava fyrst og fremst politikararnir, og ikki minst øll tær ráð og tær nevndir, teir hava sett at leggja sær ráð. Innliðið hevur verið vónaligt, og

tað hevur verið galið við sjálvum vinnustrukturinum frá fyrstani av.

Frá politikari síðu fall valið á smá alibrúk, og sambandið millum smoltstøðir og sjógvalibruk varð bannað við lóg. Eitt serføroyskt fyrbrigdi inn alivinnu, sum soleiðis longu frammanundan varð dømd at miseydnast.

Vinnustrukturin taldi ikki ta fall í marknaðarprisunum, sum vituliga mátti koma einaferð. Havbúnaðarlagið ávaraði áhaldandi móti hesum longu fyri fleiri árum síðani, men tað var sum at sletta vatn á gás. Hesi smáu brukini hava ongan tíð havt møguleika at konsolidera seg. Og lítið smolt hevur verið til tess, og harafturat hevur tað mangan verið ov vónaligt.

Heldur enn at seta ein konstruktivan alipolitikk út í kortið, valdu politisku myndugleikarnir at halda fast um eina ólagaliga skipan, við nógvum forðingum. Lurtað varð hvørki eftir alarum ella Havbúnaðarfelag. Snøgt sagt politiskt hendi yvirhøvir einki, ið kundi venda gongdini.

Politiska undanfarslan hevur alla tíðina verið, at hóast fiskivinnan er stuðulsvinna, so skuldi alivinnan laga seg eftir marknaðarbúskaparlugu gongdini. Men politikarar »gloymdu«, at alt ov nógvar politiskar forðingar eru, til tess at vinnan sleppur at arbeiða sum ein frí vinna.

Í maktaloyssi varð alivinnan tveitt í føvningin á bankunum.

Likviditetstørvur og rentubyrða

Likviditetin hjá teimum alarunum, ið eftir eru, er so strammur, at tað stendur á at svara hvørjum sitt. Nógvir alarar gjalda

við 8 kr. í rentu fyri hvørt framleitt kilo til lánistovnar. Henda rentubyrða nærkast fódurtréiðslunum fyri somu nógð.

Bankarnir hava eisini sínar trupulleikar at dragast við í dag — siga teir. Tað visir seg á tann hátt, at teir ikki vilja hækka kredittin (kassakredittin) so mikið, sum neyðugt er. Tað er ikki óvanligt, at alarar í dag meginpartin av árinum stríðast við yvirtrekk á kassakredittinum, og verða noyddir at gjalda eina rentu, sum kanska í meðal er uppi á 15-16%, heldur enn gjalda eina rentu á 11-12%. Ja, tað eru alarar, ið so hvørt teir selja, bert megna at koma niður á tað so nevnda maximum, og síðani fer tað upp aftur.

Skal alivinnan framhaldandi figgjast á henda hátt, er ikki nógv vón fyri stavn.

Enn stórri er smeyturin fyri føroysku alivinnuna, bera vit saman við figgjarmøguleikarnar hjá kappingarneytum okkara í t.d. EF og ymsa staðni í Noreg. Serliga eru tað tær stóru ilógurnar, ið eru okkara hövuðstrupulleiki. Hesar fáa kappingarfelag okkara afturgjaldnar við upp til 70% frá tí almenna. M.a. soleiðis verða Føroyar, hóast vit kanska eru eitt tað besta landið at ala í, darvaðar í kappingini.

Føroya Havbúnaðarfelag vónar, at lagt verður upp fyri alivinnuni í tí heildarpolitikki, ið eigur at verða ríkin.

Tað merkir ikki at alivinnan skal hava almennan stuðul eins og fiskivinnan við rakstrarstúdingi, kilostúdingi osfr. Men tað merkir at ein konstruktivan alipolitikkur má setast út í kortið og rekast.

Ferð eftir ferð hevur verið mælt til at byrja við einum figgjarkarmi, ið kundi tryggja teimum vælriku alibrúkunum likviditet at arbeiða viðari við. Við ongum sømdum er skjótt at spara alivinnuna í hel.

Figgjarkarmur

Havbúnaðarlagið hevði fleiri fundir við undanfarna Landsstýri um tað hættisligu figgjartøðu, sum flestu av okkara alibrúkunum eru komin út í. Eisini hetta landsstýrið er vitandi um okkara trongu likviditetstøðu. Tað er ikki ódugnaskapur, men framleiðsluøkingin í vinnuni, sum hevur fort til henda figgjartørv.

Hugstoytt at landsins myndugleikar lata standa til, meðan stórar partur av alivinnuni er um at fara av knóranum vegna vandanandi gjaldfóri í samfelagnum.

Kristjan á Neystabø

Ásannandi at okkurt má gerast í skundi, lögdu vit seinasta ár hesa verkætlan fyri landsstýrið:

Landsstýrið tekur upp lán kr. 200 mill. til konsolidering og rakstur av verandi alibrúkunum:

- 1) 45 mill. kr. til umfigging av verandi lánunum í Menningargrunninum.
- 2) 150 mill. kr. til stovnsfæ í aligrunn til figgjan av verandi rakstri.
- 3) 5 mill. kr. til stovnsfæ í trygdargrunn av sama.

ad. 1): Viðvíkjandi Menningargrunninum. Verandi lán, avdráttir og rentur verða lögð saman (puljað) og umfiggjað til 15-20 ára lán við 8-9% rentu p.a., og við einum avdráttarskáp uppá 3 ár.

ad. 2): Til figgjan av rakstri (ikkilógum) eigur landsstýrið at: — seta á stovn ein aligrunn, ið verandi alibrúk fáa möguleika at læna úr til lága rentu p.a. við eini avdráttartíð uppá 8-10 ár.

Talva 1 — Smolt

Ar	1985	1986	1987	1988	1989	1990
Sjóselt	1000	753	3.000	3.500	4.888	6.500

Talva 2 — Utflutningur í tonsnum

Ar	1985	1987	1989	1990	1991*	1992*
Utflutningur	1.447	5.736	8.193	11.820	16.000	20.000

Talva 3 — Utflutningur í mió. kr.

Ar	1985	1987	1989	1990	1991*	1992*
Utflutningur	96	263	328	448	560	730

Talva 4 — Prísir kg.

Ar	1985	1987	1989	1990	1991*	1992*
Kr./kg.	66,12	46,52	40,00	37,90	35,00	34,00

*mett tál

Alifiskur í prosent av samlaða útflutninginum

